

# **TURİZMDE VANDALİZM (TAHRİPÇİLİK) SORUNU VE NEVŞEHİR ÖRNEĞİ**

**Yrd. Doç. Dr. Duygu EREN**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi  
deren@nevsehir.edu.tr**

**Ali Koray ÖZGÜÇLÜ**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi  
korayozguclu@hotmail.com**

## **ÖZET**

Nevşehir Bölgesi sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel kaynaklar ile hem ülke hem de bölge turizmi açısından son derece önemlidir. Söz konusu bu kaynakların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ve gelecek kuşakların da bu kaynaklardan yararlanması gereklidir. Ancak vandalizm sorunu bu kaynakların gelecekteki kullanımı açısından bir tehlike yaratmaktadır. Bu çalışmanın amacı, vandalizm sorununu turizm açısından ele alarak, Nevşehir bölgesinde görülen vandalizm sorunlarını incelemek ve vandalizm sorununun azaltılması için çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışmada, öncelikle araştırma konusu ile ilgili literatür taraması yapılarak, yetkili kurum ve kuruluşlar ile görüşmeler yapılmış ve fotoğraflarla vandalizmin etkileri ortaya konulmuştur. Elde edilen ikincil veriler ve yapılan görüşmeler doğrultusunda vandalizmin turizm üzerinde yaratmış olduğu olumsuz etkileri azaltmak için bir takım öneriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, vandalizmin yarattığı olumsuz etkileri önlemek amacıyla, bir takım yasal, sosyal ve çevresel düzenlemelerin yanı sıra gerek turizm sektöründe faaliyet gösteren gerekse bölgede yaşayan kişilerin bilinçlendirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Turizm, vandalizm (tahripçilik), vandal, toplum, Nevşehir Bölgesi.

## **VANDALISM PROBLEM IN TOURISM AND THE CASE OF NEVSEHIR**

### **ABSTRACT**

Nevşehir, with its natural, historical, and cultural resources, is an important district for both the country and region. These resources should be protected and transferred to the next generations so that they also can benefit. However, problem of vandalism is threatens the future use of these resources. The purpose of this study is to examine the vandalism problems in Nevşehir district in regard to tourism and develop recommendations on how to decrease vandalism. First, a literature review was made on the research subject, interviews with authorized institutions and organizations were conducted and the effects of vandalism were presented with photographs. Considering second-hand data collected and interviews conducted, some recommendations were developed on how to decrease the negative effects of vandalism on tourism. In this respect, necessity for raising the awareness of both tourism industry employees and local people as well

as developing some social and environmental regulations to prevent the negative effects of vandalism was emphasized.

**Key Words:** Tourism, vandalism, vandal, society, Nevşehir District.

## GİRİŞ

Kapadokya Bölgesinin sınırları Antik Dönemde güneyde Kilikya, kuzeyde Karadeniz, doğuda Malatya, Elazığ, batıda ise Konya'ya kadar uzanmakta idi. Günümüzde ise Kapadokya denilince Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri, Kırşehir illerini içine alan Bölge akla gelmektedir. Dar anlamda ise Kapadokya ile Nevşehir ili özdeşleşmiştir. Nevşehir ili, Erciyes, Hasan Dağı ve Melendiz Dağı arasındaki volkanik bölgede yer alır. Bu volkanlarla birlikte diğer çok sayıdaki volkanların püskürmeleri üst Miyosen'de (10 milyon yıl önce) başlayıp, Holosen'e (Günümüz) kadar sürmüştür. Neojen gölleri altındaki yanardağlardan çıkan lavlar, platoda, göller ve akarsular üzerinde 100-150 m. kalınlığında farklı sertlikte tuf tabakasını oluşturmuştur. Volkan tüfleriyle lavlardan oluşan bu yapı, Kızılırmak Vadisi'nin kuzeyinde de sürer. Tuf Vadisi'nin bazı kesimlerinde, alttaki temel yapı yüzeye çıkmış durumdadır. Peribacaları adıyla anılan bu ilginç oluşumlara, dünyada yalnızca Nevşehir'de rastlanır. Peribacalarının bulunduğu alan, doğal engellerle adeta çevrilerek korunmuş olup ortalama bu alan yaklaşık 288 km<sup>2</sup> dir (www.nevsehir.gov.tr, e.t: 27.02.2016).

Nevşehir bölgesi, peribacalarının da burada yer almasıyla birlikte Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden birisi olmuştur. Ayrıca bu bölgede hem tarihi süreçte egemen olan uygarlıkların bıraktığı zengin tarihi eserler ve kültürel varlıklara, hem de volkanik dağlarla çevrili olması nedeniyle oluşan eşsiz tabiat harikası güzelliklere ve coğrafi oluşumlara sahiptir (www.nevsehir.gov.tr, e.t: 27.02.2016). Özellikle doğal, tarihi, kültürel ve inanç turizmi açısından sahip olduğu kaynaklarla dünyada tek örnek olarak gösterilebilir. Hatta bölgede bazı eser ve kaynaklar önemli kuruluşlarca koruma altına alınmıştır. Bu gibi oluşumu uzun yıllar süren doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların en başında ise insanlar tarafından gerçekleştirilen, gerek bilinçli gerekse de bilinçsiz bir şekilde yaşanan vandalist davranışlardır. Bu tür davranışlar bölgedeki eserlere büyük zararlar verdiği gibi, başka yerlerde eşi benzeri olmayan bu kaynakların ileriki yıllara taşıma konusunda büyük sorunlar yaratmaktadır. Bölgede yer

alan birçok eser ve kaynaklar ne yazık ki vandalist davranışlarından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Turizmin en önemli yaşadığı sorunlardan birisi de mevsimsellik sorunudur. Nevşehir bölgesinde de bu sorun yoğun olarak yaşanmaktadır. Bölgede yılın belirli aylarında gelen turist sayısındaki yoğunluk bölgenin doğal yapısını aşındırıp zarar verdiği gibi, yaşanan bu yoğunlukta koruma önlemlerinin tam olarak alınmadığı bölgemizde yerli ve yabancı turistlerin vandalist davranışlar sergilemelerine de neden olmaktadır. Bu bağlamda Nevşehir bölgesinde en çok etkilenen alanlardan başında tarihi ören yerleri ve kültürel kaynaklar yer almaktadır. Söz konusu bu kaynaklar vandalist davranışların yaşanması sonucunda zarar görmektedir. Bu durum ise Nevşehir bölgesinin turistik değerlerinin yok olmasına ve sürdürülebilirliğine engel sorunlar çıkarmaktadır. Güvenlik ve koruma faaliyetlerinin tam olarak bulunmadığı ören yerleri, müzeler, kazı alanları, hemen her türlü mimari ve doğal eserler vandalist güdülerine hareket eden bireylerin ilgi alanına girip, zarar vermelerine neden olacaktır. Bu sebeple turizm destinasyonlarında geçmişten günümüze kadar devam eden süreçte vandalizm eylemlerinin olumsuz etkileri devam etmekte ve önlemlerin tam olarak alınmadığı sürece de devam edecek gibi görünmektedir.

Bu çalışmanın amacı, vandalizm sorunlarını turizm açısından ele alarak, vandalizmin turizm ve turizm destinasyonları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Ayrıca, Nevşehir bölgesinde görülen vandalizm sorunlarını incelemek ve vandalizm sorununun azaltılması için çözüm önerileri geliştirmek araştırmanın diğer amacıdır. Bu araştırmada öncelikle, konuyla ilgili detaylı bir literatür taraması yapılmış ve bu doğrultuda ikincil veriler elde edilmiştir. Daha sonra ise Nevşehir bölgesindeki vandalizm sorunu ve boyutlarını belirleyebilmek için konu ile ilgili kişilerle görüşmeler yapılmış ve bölgede fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle vandalizm ve vandal kavramları açıklanmıştır. Daha sonra çalışmada sırasıyla vandalizmin türlerinden ve nedenlerinden, vandalizmin ekonomi ve toplum üzerinde yaratmış olduğu olumsuz etkilerinden, vandalizmin sıklıkla yaşandığı alanlardan bahsedilmiştir. Son olarak çalışmada, Dünya’da, Türkiye’de ve Nevşehir bölgesinde yaşanan vandalizm örneklerine yer verilmiş ve konu ile ilgili Nevşehir bölgesinde yer alan ilgili kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ve literatürden elde edilen bulgular doğrultusunda vandalizmin önüne geçebilmek için bir takım öneriler geliştirilerek çalışma sonuçlandırılmıştır.

## 1. Vandalizm Kavramı ve Tarihsel Geçmişi

Vandalizm kavramı Fransızca “vandalisme” kelimesinden Türkçeye geçmiş olup, Türkçeye “tahripçilik” olarak çevrilmiştir. Vandalizm, 4. ve 5. yüzyıllarda Batı Avrupa’yı istila eden, geçtikleri her yeri yakıp yıkan ve M.S. 455 yılında Roma’yı yağmalayan bir doğu Alman milleti olan Vandallar’a atfen bir kimsenin kamu mallarına ya da tanımadığı kişilerin mallarına yönelik saldırganca davranışlarda bulunan eğilimini ifade etmek için kullanılan bir terimdir (Öğülmüş 2000: 74). Vandalizm kavramı ilk defa 1794 yılında Fransız devrimi sürecinde yapılan bir toplantıda, Fransız yazar *Abbe Gregoire* tarafından Almanların yapmış oldukları saldırılara atfen kullanmıştır. 1789 Fransız Devrimi’ni izleyen yıllarda vatandaşların, tarihi eserleri tahrip etmelerini önlemek için “vandalisme” terimini kullanmıştır (Allen 1984: 23’den aktaran Dinçtürk 2007). Bu terim aradan 227 yıl geçmesine rağmen günümüzde de hemen hemen aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu tarihsel geçmişiyle vandalizm 1960’lı yıllardan itibaren başta Amerika, İngiltere, İsveç gibi gelişmiş ülkelerde olmak üzere, araştırmacıların dikkatini çeken psikolojik, sosyolojik, suç bilimsel, mimari, ekonomik ve hukuki bir sorundur.

Vandalizm kavramı farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından farklı açılardan tanımlanmıştır. Örneğin; Ruhbilimci Skinner’a (1953) göre, vandalizm tümüyle bir gruba veya özel bir alt gruba karşı saldırının somut bir örneğidir. Waggener’e (1961) göre ise vandalizm sözcüğü, sanat ve edebi eserlerin bilinçli veya bilinçsizce tahribatı ile çevrenin kirletilmesi ve mevsimsiz avlanma davranışlarının yanı sıra çocuklarla gençlerin mala ve mülke verdikleri tahribatı ifade etmektedir. Psiko-sosyal bir araştırmacı olan Cohen (1973), vandalizmi, bir başkasına ait olan malların yasal olmayan bir biçimde tahrip edilmesi ve görünümünün bozulması. Suçbilimci Conklin’e (1989) göre vandalizm, sahibinin izni olmadan bir malın tahribi, hasara uğratılması, şeklinin ya da görünümünün bozulmasıdır. Çalışılan disipline göre vandalizm farklı şekillerde tanımlanmıştır. Yapılan tanımlardan yola çıkarak vandalizm, kişinin kendisine ait olmayan bir nesneyi, psikolojik ve sosyolojik sebeplerden dolayı tahrip edip, zarar vermesi şeklinde ifade edilebilir.

Vandalizm hukuksal açıdan bir suç olarak kabul edilmektedir. Vandalizm eylemlerini gerçekleştiren kişilere “vandal” denilmektedir. Vandal olarak tanımlanan bir kişi; kırma, parçalama, yok etme, kesme, yakıcı madde atma, boya atma yoluyla sonucunu bilerek, başkasının ya da kamunun sahiplendiği, önemseydiği ve değerli bulunduğu bir maddeye zarar verir ([wikipedia.org](http://wikipedia.org), e.t: 05.01.2015). Türk Dil Kurumuna (2015) göre vandal, eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkan, bunların değerini bilmeyen kimse veya

topluluk şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, e.t: 06.01.2015). Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu bu tanıma göre vandalizm kavramının ve eylemlerinin turizmle doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir.

Vandal olarak nitelendirilen kişiler bu davranışları kasıtlı olarak yapmaktadır. Bu kişiler yaptığı davranışlarla kamu mallarına ya da tanımadığı başka kişilerin mallarına zarar verdiklerinin kendileri de farkındadır. Burada cevaplanması gereken temel soru, bu davranışları yapan kişilerin serseri ruhlu, düşüncesiz kişiler mi oldukları, yoksa bu davranışlarıyla topluma bir mesaj mı vermek istedikleri sorusudur (Öğülmüş 2000: 76).

Ülkemizde belediye otobüslerine, banliyö trenlerine, telefon kulübelerine, çeşitli kurum ve kuruluşların dış materyallerine vb. verilen zararlarla ilgili haberler, basında, özellikle de son zamanlarda, oldukça geniş yer bulmaktadır. Vandalizm, ilk bakışta birbirlerinden farklı olgularmış gibi değerlendirilebilen farklı görünüm alabilir. Örneğin belediye otobüslerinin koltuklarını yırtmak veya koltukların arka yüzeylerine yazı yazmak, telefon kulübelerini kırmak, okullarda sıraların üzerini kazımak, caddede park edilmiş olan bir arabanın kaportasını çizmek vb. gibi davranışlar, farklı görünümle ortaya çıksa da bunların hepsi birer vandalizm türüdür (Özen vd. 2004).

## 2. Vandalizm Türleri

Konu ile ilgili literatüre bakıldığında, birçok araştırmacı tarafından vandalizmin farklı kriterlere göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Örneğin; Martin (1959) ve Thaw (1976), vandalizmi suç türü ve psikolojik bir sebep olarak sınıflandırmıştır. Weinmayr (1969), vandalizmin çevresel nedenlerden kaynaklanan bir sınıflandırmasını yapmıştır. Coffield ise (1996), vandalizme yönelik ekonomik ve psikolojik sebeplerden kaynaklanan bir sınıflandırma yapmıştır. Cohen'e ait sınıflandırmada (1973) vandalizm *açıkgözlü, taktik/ideolojik, kinci, oynusu ve kötü niyetli vandalizm* olarak sınıflandırılmıştır. Bunlar aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Cohen 1973: 23-53);

### 2.1. Yağmalama ya da Adi Hırsızlık Olaylarıyla Sonuçlanan *Açıkgözlü Vandalizm*

Vandalizm'in bu türü, koleksiyon yapmak ya da para karşılığında eskicilere satmak amacıyla yapılan adi hırsızlık olaylarını ve yağmacılığı içerir. Bazı otomobil armalarının çalınması, iletkenliği ile bilinen pirinç ve bakır malzemelerin bulunduğu yerden sökülmesi, telefon kulübelerinde bulunan jetonların alınması için telefonların kırılması, hayrat musluklarının sökülmesi, elektrik, su ve telefon hizmetleri veren kurum

ve kuruluşların sokaklarda yer alan kapaklarının sökülüp satılması bu tür vandalizm örneklerinden bazılarıdır. Bu tür eylemlerde elde edilen fayda ortaya çıkan maliyetin oldukça üzerindedir (Dinçtürk 2007).

### **2.2. Bir Soruna Dikkat Çekmeye ya da Dikkatleri Kendi Üzerine Çekmeye Yönelik Taktik/ İdeolojik Vandalizm**

Bu tür vandalizm belli bir amaçla başvuru olan bilinçli bir taktiktir. Taktik/İdeolojik vandalizm ile amaçlanan şey, para ya da mal sahibi olmak değildir. Keyfi olarak seçilen herhangi bir şey, bu tür bir vandalizm için hedef olabilir. Vandalizmin bu türü, duvarlara yazı yazmak ya da pencere camlarını kırmak gibi çok farklı sebeplerle meydana gelebilir. Örneğin; cam kırmak suçundan dolayı Londra Cezaevindeki 98 tutukludan 19'unun kalacak yeri olmadığından, sıcak bir yemek ve yatacak yer edinebilmek için cam kırma suçunu kasten yaptıkları ve cezaevine girdikleri belirtilmiştir (Öğülmüş 2000).

### **2.3. İntikam Almaya Yönelik Kinci Vandalizm**

Kişinin kendisine karşı yapıldığını düşündüğü gerçek ya da hayali haksızlığın intikamını almak için başvurduğu vandalizm türüdür (Dinçtürk 2007: 19). Örneğin; okulda öğretmeni ile tartışan öğrencinin, öğretmeninin kendisine haksızlık yaptığını düşünerek öğretmenin arabasına zarar vermesi veya çalıştığı yerden haksız yere çıkarıldığını düşünen çalışanın patronun bürosundaki eşyasına zarar vermesi bu tür vandalizme örnek olarak gösterilebilir.

### **2.4. Bir Oyunmuş Gibi ya da Oyunun Bir Parçası Olarak, Bir Şeyleri Bozmaya ya da Zarar Vermeye Yönelik Oyunsu Vandalizm**

Oyunsu vandalizmde yapılan davranışlarda kötü niyet olgusu oldukça düşüktür. Bunlar daha çok çocuklar ve gençler arasında yaşanan oyunsu rekabet ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin; kim daha çok sokak lambası kırabilir şeklinde bir oyun ve buna benzer davranışlar sonucunda, vandalizm olarak nitelendirilen türde hasarlar oluşmaktadır. Oyunsu vandalizm daha çok parklar, oyun alanları ve okul bahçelerinde ortaya çıkmaktadır (Dinçtürk 2007).

## **2.5. Bir Kişiyeye Olan Öfke ve Saldırıcılığı Tepkisel Bir Eylemle Dışa Vurmayı İçeren Kötü Niyetli Vandalizm**

Kişide oluşan nefret, kötü niyet gibi duygular problemin çözümünde kişiyi vandalizme yöneltmekte önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Bu tür duygularla oluşan vandalizm, kişiyeye kısa bir süre için duygusal tatmin getirmekte ve güvenli şekilde deşarj olma faydasını sağlamaktadır (Yıldırım 2000: 13). Çiçekleri sökmek, araba lastiklerini kesmek, kamuya açık alanları kullanılmayacak hale getirmek bu tür vandalizme örnek gösterilebilir. Vandal olan bu kişiler bu tarz davranışı gerçekleştirirken, yapmış oldukları şeylerden oldukça zevk almaktadırlar (Gülen vd. 2004).

### **3. Vandalizm'in Nedenleri**

Vandalizmi açıklarken bunu tek bir nedenle açıklamak doğru olmayabilir. Vandalizmi oluşturan nedenler, biyoloji, psikoloji, sosyoloji ve kriminoloji gibi farklı bilim dallarını ilgilendirmektedir. Dolayısıyla vandalizmin nedenleri farklı bilim dalları tarafından kendi teorilerine göre açıklanmaktadır. (Dinçtürk 2007). Ron Clarke (1977) söz konusu bilim dallarının teorilerini bir araya getirerek vandalizmi ortaya çıkaran nedenlere ilişkin yeni bir model önermiştir. Bu modele göre, biyologlar, vandalizmin nedenini kalıtımla açıklarken, psikologlar, çocuk bakımı ve uygulamaları ile kişiliğin vandalizmin açıklanmasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Sosyologlar, sosyal statü ve çevre faktörlerinin vandalizm üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Kriminologlar ise insan davranışının kişilik ve sosyal kökenlerden çok özellikle içinde buldukları ortamdan etkilendiği inancına dikkat çekmektedir (Coffield 1991: 4). Buna göre vandalizmi oluşturan nedenler psikolojik, sosyo-demografik ve fiziksel nedenler olmak üzere 3 başlık altında toplanabilir.

#### **3.1. Psikolojik Nedenler**

Psikoloji, vandalizm davranışlarının altında yatan en büyük etkenlerden birisidir. Kuşkusuz saldırganlık, şiddet ile kimlik bunalımı evrensel bir olgu olup vandalist davranışlardan farklı düşünülmemelidir. Vandalizm, aslında bir saldırganlık türüdür ve insanlar yaşamış olduğu problemler sonucunda çevresinde bulunan ve şahsa ait olmayan nesnelere karşı vandal davranışlarda bulunmaktadırlar. Kimlik bunalımı da vandalizme sebep olabilmektedir. Toplumun değerleri ve çevrenin bireyden beklentileri doğrultusunda olumlu bir kimlik gelişimi sağlayamayan bireyler bu durumu

yaşamaktadırlar ve bu durumda olan kişiler vandal davranış sergilemeye daha yatkındırlar (Dinçtürk 2007: 27).

Vandalizmi oluşturan psikolojik nedenler, kişisel özellikler ve davranışlar, sahiplenme, sosyal ve fiziksel çevre gibi faktörlerden oluşmaktadır. Psikolojik nedenler arasında *Kişisel Özellikler ve Davranışlar* vandalizmin oluşumunda büyük bir etki oluşturmaktadır. Bireyin hayatı, ailesi, arkadaşları ve içinde bulunduğu toplum ve serbest zamanı vandalizme yönelik hareketlerini etkilemektedir. Topluma karşı kızgınlık, yalnızlık, kişisel problemler vb. sebepler, insanları vandalizm davranışına yönlendirmektedir. Yapılan araştırmalar sonucu vandal davranışların insanlara zevk verdiği ortaya çıkmış ve can sıkıntısından kaynaklanan vandalizm olaylarının %80 gibi bir orana ulaşabildiği tespit edilmiştir (Yıldırım 2000).

*Sahiplenme*; sahiplenme ile kastedilen herhangi bir mekâna fiziksel anlamda sahip olmanın yanı sıra o mekânı benimseme duygusu da içermektedir (Yıldırım 2000: 20). Birey olarak hiç kimse, sahip olduğu bir eşyaya veya mekâna zarar verilmesini istemez. Fakat özel mülkiyete ait olmayan mekânların ya da eşyaların zarar görme olasılığı sahip olunan yerlere göre daha fazladır (Dinçtürk 2007: 9). Dolayısıyla, kamusal malların vandalizm davranışlarına maruz kalma olasılığı daha fazla olabilmektedir.

Bazı araştırmacılara göre *Sosyal ve Fiziksel Çevre*, söz konusu herhangi bir alana uygun davranışın ne olduğu konusunda birtakım ipuçları içerir. Örneğin, bir kişi o anda içinde bulunduğu alana uygun olmayan bir davranışta bulunduğu zaman, çevredeki kişilerin olumsuz tepkileri ve baskıları ile karşılaşır. Bu tür çevresel ipuçları, vandalizmin o alana uygun bir davranış olduğunu ima ederek ya da böyle bir mesaj ileterek kişileri vandalizme yöneltebilir (Öğülmüş 2000: 81). Vandalizm genellikle, sosyo ekonomik yönden gelişmemiş yerlerde, işsizlik sorununun ve gelir düzeyinin düşük olduğu bölgelerde daha fazla görülmektedir. Ayrıca, kişiler arkadaş ortamı grubuna girebilmek için kendilerini kanıtlayabilmeye çalışarak, vandalizme yönelik davranış sergileyebilmektedir. Kısaca, vandalizm olaylarının, meydana getirdikleri çevre ve o çevrede yaşayan kişiler ve bunların birbirleri ile olan sosyal ilişkileri ile de bağlantılı olduğu söylenebilir (Yıldırım 2000: 19).

Vandalizmin ortaya çıkarmış olduğu olumsuz davranışları engelleyebilmek için Fisher ve Baron (1988) tarafından kapsamlı bir model geliştirilmiştir. Buna *psikolojik model* adı verilmiştir (DeMore vd. 1988). Söz konusu model iki temel kavramla

açıklanabilmektedir. Bunlardan biri algılanan eşitsizlik düzeyi kavramı iken bir diğeri ise algılanan denetim düzeyi kavramıdır. Algılanan eşitsizlik, ortada bir haksızlık olduğuna ilişkin kişisel bir inanç olarak tanımlanabilir. Algılanan denetim ise, bireyin çevresinde olup biten olayları ne derece denetleyebildiğine ilişkin kişisel bir algıdır. Burada algılanan denetim düzeyi, algılanan eşitsizlik düzeyinden küçük ise kişiler vandal davranışlarda bulunabilir. Ancak bunun tam tersi bir durum söz konusu olduğu zaman, kişiler vandal bir davranış sergilemeyebilir (Öğülmüş 2000).

### **3.2. Sosyo- Demografik Nedenler**

Vandalizmi oluşturan sosyo-demografik etmenler, eğitim, yaş, nüfus yoğunluğu ve çocuk sayısının fazla olması, denetlenebilir mekân ve görsel kontrol başlıkları altında toplanılabilir. *Eğitim* ile vandalist davranışlar arasında bir bağlantı olduğu yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır. Yapılan araştırmalarda eğitim ile birlikte insan davranışlarının, özellikle de vandalist davranışların değişime uğrama ihtimalinin yüksek olduğu savunulmuştur. Vandalist davranışların, bir davranış bozukluğu olması sebebiyle bu tür eylemlerin eğitim seviyesi düşük olan kişilerde görüldüğü tespit edilmiştir. Bu sebeple, insanlara ilköğretim ve lise yıllarından itibaren bu konularla ilgili olarak ciddi eğitimlerin verilmesinin, bu tarz davranışların önüne geçilmesinde büyük bir katkı sağlayacağı belirtilmektedir (Dinçtürk 2007).

*Yaş*, vandalist davranışların altında yatan sosyo demografik nedenlerden bir diğeri. Yapılan çalışmalarda vandalizm eylemlerini gerçekleştirenlerin pek çoğunun genç ve erkek çocuklar tarafından meydana getirildiği belirtilmektedir. 10 yaş, henüz bilinçli veya kasti vandalizm duygusunun oluşmadığı ve vandalist eylemlerin oyunsu vandalizm türü olarak kabul edildiği yaş dönemidir. 13-16 yaş grubunda ise, cesaret daha önemli bir unsur olup, verilen zarar çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Bu dönemler ergenlik dönemi olarak kabul edilmektedir. Vandalizm davranışlarına kişinin gelişme sürecinde olduğu ergenlik dönemlerinde daha sık rastlanıldığı görülmektedir. Çünkü kişiler bu dönemde iken sorumluluk duygusu tam olarak oluşmamakta ve arkadaş çevresinde yer alabilmek için vandal bir şekilde davranış sergilemektedirler. 16 yaş ve daha sonrasında ise insanlarda vandalizm eğilimi azalmaya başlamakta ve bunun yerine başka ilgiler ortaya çıkmaktadır. Bu yaşlardan sonra insanlarda sorumluluk duygusuyla birlikte sahiplenme isteğinde de bir artış meydana gelmektedir (Underwood 1980: 1174).

*Nüfus Yoğunluğu ve Çocuk Sayısı* da vandalist davranışları etkileyebilmektedir. Son zamanlarda vandalizm ile ilgili ortaya çıkan haberlere baktığımızda genel olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana vb. büyük şehirlerde vandalizm olaylarının daha sık yaşandığını görebiliriz. Çünkü buralarda insanların sayısının fazla olması, farklı görüşlere sahip insanların bir arada olması, bir takım anlaşmazlıkların da ortaya çıkmasına neden olacaktır. Daha önce bahsedildiği üzere vandalizm olayları daha çok çocuk yaşta olanların yani 10-16 yaş aralığındaki kişilerde daha sık görüldüğü yapılan araştırmalarca ortaya konulmuştur (Underwood 1980). Zaten ülkemizde de büyük şehirlere göç etmeleri sonucu büyük şehirlerin kırsal kesimlerinde yaşayan insanların çocuk sayısı daha fazla olmakla birlikte, yaşanan vandalizm olaylarının bu kesimlerde daha sık görüldüğü söylenebilir.

*Denetlenebilir Mekân ve Görsel Kontrol* koşullarının sağlanmadığı mekânlarda, vandalizm eylemlerine daha sık rastlanıldığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Denetlenebilir mekân kavramından kastedilen, kolluk kuvvetlerince ve toplum tarafından bir kontrol mekanizmasının işlemesidir. Bu mekanizma yasal olabileceği gibi, geleneksel değerlerle de ilişkili olabilir. Örneğin; vandalist davranışlara ya da diğer saldırgan davranışlar nedeniyle parkların tahrip edilmesi ve kullanılamaz hale gelmesi sonucu ortam güvensiz bir hale gelmektedir. Dolayısıyla insanlar bu gibi alanları ziyaret etmek istemeyecekler ve bu tarz bölgelerde toplumsal denetim kendiliğinden yok olacaktır (Dinçtürk 2007). Bunun sonucunda ise bu tür alanlarda vandalizm davranışı ile daha sık ortaya çıkabilecektir.

### **3.3. Fiziksel (Mekânsal) Özelliklerden Kaynaklanan Nedenler**

Vandalizmi oluşturan fiziksel (mekânsal) özellikler, onarım, yoğun kullanım, yüzey dokusu ve dayanıklılık, aydınlatma ve renk başlıkları altında toplanabilir. *Onarım* vandalizm davranışını ortaya çıkaran önemli mekânsal nedenlerden biridir. Çünkü vandalizm davranışının gerçekleştirilmesi için, daha önce verilmiş belirli bir hasarın var olması yeterlidir. Önceki hasarın kasten veya kaza ile olması sonucu değiştirmemektedir. Onarılmayan küçük hasarlar, vandalizm eylemlerini gerçekleştirenler için tahrik edici olmakta ve daha büyük hasarların meydana gelmesine sebep oluşturmaktadır (Underwood 1980: 21). Bu nedenle, turizm bölgelerindeki bakımsız alanların, turistlerin vandalist davranışlar sergileme ihtimalini arttırabileceği söylenebilir.

*Yoğun Kullanım veya bölgelerin aşırı kullanılması* vandalizm oluşumunun nedenlerinden birisidir (Dinçtürk 2007). Bu nedenden kaynaklanan vandalizm davranışları özellikle turistik bölgelerde daha sık görülebilmektedir. Turizmin mevsimsellik özelliğinden dolayı yılın belirli dönemlerinde turistik bölgelerde yaşanan yoğunlaşma ve turist sayısındaki artış nedeniyle vandalist davranışlara da sıkça rastlanılabilmektedir. Ayrıca yaşanan söz konusu yoğunluk bölgelerde fiziksel açıdan yıpranmaların oluşmasına neden olabilmektedir.

*Yüzey Dokusu ve Dayanıklılık* vandalizm davranışını ortaya çıkaran başka bir mekânsal nedendir. Yapılan araştırmalara göre düzgün yüzeyler, pürüzlü yüzeylere göre daha fazla vandalizmden etkilenmektedir. Pürüzlü yüzeylere yazı yazmak ve çizmek zor olduğu için, kişiler bu tarz alanlarda vandalist davranış sergilemek istemeyeceklerdir (Yıldırım 2000: 25). Aynı şekilde yüzeylerin dayanıklı olması kişilerin bu tür yüzeylere tahrip etmesini zorlaştıracağından dolayı, vandalist davranışlar daha az sergilenebilecektir. Örneğin; Nevşehir bölgesindeki doğal oluşumlar kolay aşınabilir ve tahrip edilebilir yapıdadır. Bu nedenle bu oluşumların yüzeylerinin tahrip edildiği (sert cisimlerle yazı ve şekil kazıma) görülmektedir.

*Aydınlatma* da vandalizmi etkileyen nedenler arasında yer almaktadır. Aydınlatmanın yetersiz olduğu alanlarda vandalizm davranışını daha sık görülmektedir. Yapılan araştırmalara (Philips 1996) göre insanlar, daha çok aydınlatmanın yetersiz olduğu yerlerde vandalist davranışlarda bulunurlar. Aşırı karanlık yerlerde ise vandalist davranışlar sergileyememektedirler. Bu nedenle turizm bölgelerinde vandalizm davranışlarının azaltılabilmesi için aydınlatmanın yeterli düzeyde olması gereklidir. Bölgede özellikle vadilerde aydınlatma ve görsel denetimin olmaması bu alanlarda yer alan oluşumların daha fazla tahrip edilmesine yol açmaktadır.

*Renk*; yapıların üzerindeki boya rengi ile orijinal boya rengi arasında fark olması durumunda bu renkler arasındaki zıtlık durumu, kişilerde yazma ve çizme eylemini arttırdığı ve kısa zaman içerisinde tahribata uğrama olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ward 1973: 81'den aktaran Dinçtürk 2007). Renklerin insanlar üzerinde yaratmış olduğu psikolojik anlamlar insanlarda vandalizm davranışını tetikleyen unsur olarak ele alınmaktadır. Samdahl ve Cristensen (1985) kırmızı ve kahverengi piknik masalarının diğer masalara göre daha fazla tahrip edildiğini tespit etmiştir (Samdahl ve Cristensen 1985: 446). Martel (1995) tarafından yapılan bir çalışmada ise, kırmızı rengin dikkat ve ilgi çekici, hareket sağlayıcı bir renk olduğu ayrıca abartılması durumunda

sertlik ve şiddet çağrıştırdığı ortaya konmuştur. Yine aynı çalışmada sarı ve sarı tonlarında olan renklerin, aşırı kullanılması halinde insanları vandalizm davranışına yönlendirdiği ortaya konmuştur (Martel 1995: 401'den aktaran Özdemir 2005).

#### **4. Vandalizmin Sonuçları**

Yapılan çalışmalar ve araştırmalardan yola çıkarak vandalizmin yaratmış olduğu sonuçlar ekonomik ve toplumsal olmak üzere iki başlık altına toplanabilir:

##### **4.1. Vandalizmin Yarattığı Ekonomik Sonuçlar**

Vandalizm eylemleri dünyanın her yerinde yerel yönetimlere ve ilgili diğer kişi ve kuruluşlara tahrip olmuş alanların onarımı veya yenilenmesi için çok yüksek maliyetler getirebilmektedir. Yapılan tahribatların onarımı için harcanan paralar, vergiler kanalıyla topluma yansiyebileceği gibi, harcanan bu para ile gerçekleştirilebilecek olan hizmetlerin de verilmemesine neden olabilmektedir (Dinçtürk 2007). Örneğin; Nevşehir'in Uçhisar Beldesinde çöp konteynerleri ve aydınlatma için kullanılan sokak lambaları vandalist eylemlere maruz kalmaktadır. Zarar verilen bir çöp konteynerini yenileme bedeli 280 TL, bir sokak lambasını yenilemek ise 10-15 TL ile 100 TL arasında bir maliyet yaratmaktadır. Aynı şekilde Avanos ilçesinde Kızılırmak nehri etrafındaki yürüyüş alanı ve parkın içerisinde yer alan kamelya, çöp kutuları ve banklarda yapılan tahribatlar sonucunda bir adet kamelyayı yenilemek Belediye'ye ortalama 2.500 TL'ye, bir adet bankı yenilemek ise 800 TL'ye mal olmaktadır. Dolayısıyla zarar gören bu malların yenilenmesi için harcanan para için başka hizmetlerden vazgeçilebilmektedir.

Vandalizm mikro düzeyde yerel ekonomilere maliyet oluştururken, makro düzeyde ise ülke ekonomilerine de zarar verebilmektedir. Vandalizmin Türkiye ekonomisi ve turizm sektörü üzerinde ortaya çıkan ekonomik boyutu aşağıdaki örneklerle daha iyi anlaşılacaktır. Ülkemizde "Irak - Şam ve İslam Devleti" (İŞİD) saldırılarını protesto eden kişilerin yaratmış olduğu zarar hem ülke ekonomisine, özelliklede turizm sektöründe büyük zararlar meydana getirmiştir. Protesto gösterileri esnasında hem kamu hem şahıs malları büyük bir tahribata uğratılmış ve ekonomik anlamda kayıplar ortaya çıkmıştır. Bu vandal davranışlardan turizm sektörü de olumsuz etkilenmiş, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde turizm hareketliliği iki gün içerisinde sıfır noktasına gerilemiştir. Bölgedeki tüm turlar iptal edilmiş ve otellerin doluluk oranları yüzde 80'lerden yüzde 10'lara kadar düşmüştür. Toplam kaybın ise 10 milyon lirayı bulduğu tahmin edilmiştir. Tur operatörleri platformu sözcüsü Cem Polatoğlu, bu yaşanan olayların tüm turların iptal

edilmesine neden olduğunu ve sadece Güneydoğu Anadolu bölgesinde 10 milyon liralık bir kayıp yaşattığını ifade etmiştir (www.sabah.com.tr, e.t: 29.11.2014). Bu gazete örneğinden de anlaşılacağı gibi vandalizm olaylarının hem ülke ekonomisi hem de turizm sektörü için büyük mali sorunlar yarattığı açıkça görülmektedir.

#### **4.2. Vandalizmin Yarattığı Toplumsal Sonuçlar**

Vandalist davranışlar genellikle kamusal alanlarda, yapılarda ve kent mobilyalarında daha sık yaşanmaktadır. Kişilerin kamusal alanda yer alan ankesörlü telefonlarını kırılması, bankaların üzerine yazılar yazılması, parklarda yer alan lambaların kırılması, duvarlara grafitilerin yapılması, otobüs duraklarının tahrip edilmesi sonucu gerçekleştirilen vandalist davranışların birçok sebebi toplumsal açıdan bir sorun teşkil etmektedir (Yıldırım 2000; Dinçtürk 2007; Kesimli 2013). Bu tür vandalist eylemler sonucunda ise insanlar bu malları ve alanları kullanamamakta ve rahatsızlık duyulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla vandalist davranışlar insanların yararlanacağı özellikle kamu hizmetlerinde aksamalara ve azalmalara yol açabilmektedir.

Bununla birlikte toplum içerisinde ortaya çıkan vandalist davranışlar başka tehlikelere, kazalara ve yasa dışı suçlara da neden olabilmektedir. Örneğin; parktaki lambaların kırılması sonucu, ortamın karanlık bir hale gelmesi, hırsızlık ve kapkaçlık suçlarına ortam hazırlayabilecektir. Ayrıca vandalist davranışların yaşandığı bölgelerde sağlıkla ilgili tehlikeli kazalar da ortaya çıkabilecektir. Örneğin; çocuk oyun alanında tahrip edilmiş bir kaydırağın kullanılması, ciddi sağlık sorunlarına yol açabilir (Yıldırım 2000; Dinçtürk 2007; Kesimli 2013).

Bütün bunların yanında vandalist davranışların yaşanması sonucu oluşan görsel kirlilik, orada ikamet eden insanların kendilerini huzursuz ve güvensiz hissetmelerine, korku ve endişe duymalarına neden olabilmektedir. Buna bağlı olarak bu mekânlar kullanılmamakta ve terk edilebilmektedir. Gerekli kurum ve kuruluşlar tarafından herhangi bir onarım yapılmaması durumunda, insanların yeniden o alanlarda vandalist davranışlarda bulanabilmesine neden olmakta ve o alanlarda alkolik, evsizler, tinerciler gibi tehlikeli vatandaşların sayısının artmasına sebep olup, toplumsal açıdan o alanların sakıncalı mekânlar haline gelmesine neden olmaktadır. Yukarıda belirtilen problemlerin hepsi vandalizmin toplumsal açıdan ortaya çıkardığı bir boyut olarak ele alınabilmektedir (Yıldırım 2000; Dinçtürk 2007; Kesimli 2013).

## 5. Vandalizmin Sıklıkla Yaşandığı Alanlar

Ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalar ve yayınlanan haberlere göre göre vandalizmin sık görüldüğü alanlar daha çok okullar, park ve bahçeler, resmi ve özel konutlar, ulaşım ve haberleşme araçları ve kültürel vandalizm yani tarihi eserler ve sanatsal yapılar olarak ortaya çıkmaktadır (Dinçtürk 2007).

*Okullar* vandalizm davranışlarının sık görüldüğü alanlardan biridir. Daha önce bahsedildiği üzere vandalist davranışlar ergenlik dönemi olan 10-16 yaş aralığında olan kişilerde daha sık görülmektedir. Düşük benlik duygusu, öğrenme güçlüğü ve duygusal problemlere eşlik eden engellenme duygusu, öğrencilerin okul kurallarına katılım yetersizliği, öğrencilerin okuldan ihraç edilmesi ve/veya okuldan firar etmesi, davetsiz misafirler, çete etkileri, öğrencilerin alkol ve ilaç alışkanlığı, okullarda meydana gelen, kişilere ve mala yönelik saldırganlığa katkıda bulunmaktadır. Bunların yanı sıra öğretmenlerin liyakatsizliği, aldırış etmezlikleri, ilgisizlikleri, yetersizliği vandalist davranışların okullarda daha sık görülmesinin nedenleri arasında sayılabilir (Goldstein 1996: 290-321).

Tygart (1988) tarafından yapılan ve ABD'deki okullarda tahripçiliğin ele alındığı bir araştırmada, erkeklerin kızlardan daha fazla vandalizm davranışlarına karıştıkları saptanmıştır. Aynı araştırmada, 7. ve 12. sınıf öğrencileri karşılaştırılmış, 7. sınıf öğrencilerinin, 12. sınıf öğrencilerine göre bu tür davranışlara daha fazla katıldıkları tespit edilmiştir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de, öğrencilerin akademik kapasiteleri ile vandalizm arasında bir ilişkinin bulunmuş olmasıdır. Düşük kapasiteli öğrenciler, belki de okulda daha fazla zorlanmakta ve bu durumu okulda kendilerine karşı yapılan bir haksızlık olarak algılayıp, vandalizm davranışlarına daha fazla katılmaktadırlar (Tygart 1988'den aktaran Öğülmüş 2000).

Vandalizmin en çok etkilendiği yerlerden birisi de *parklar ve bahçelerdir*. Bunun en önemli sebeplerinden biri sorumluluk hissedilmemesidir. Bu nedenle kamuya ait olan malların, şahsa ait olan mallara kıyasla, vandalist saldırılara uğrama ihtimali daha yüksektir. Örneğin; parktaki ağaçlara ve banklara yazı yazmak, sulama araçlarının sürekli kırılması ve çalınması, parklarda yer alan çiçekleri yerinden sökülerek, seyyar çiçekçilere satılması vb. davranışlar park ve bahçelerdeki vandalist eylemleri göstermektedir (Dinçtürk 2007).

Park ve bahçeler konusunda olduğu gibi sorumluluk duygusundan kaynaklanan sebeplerden dolayı *resmi konutların, özel konutlara* göre vandalist davranışlara uğrama

ihtimali daha yüksektir. Özellikle okulların bulunduğu bölgelerde, parkların çevresinde ve yoğun kullanım alanlarındaki resmi veya özel binaların vandalizme uğrama olasılığı diğere yerlere göre daha fazladır. Bina yüzey dokusunun yazı yazmaya elverişli olması, aydınlatmanın yeteri kadar iyi olmadığı ve sosyo-ekonomik yönden düşük olan yerlerde vandalizm eylemlerine sıkça rastlanılabilmektedir (Dinçtürk 2007).

*Ulaşım ve Haberleşme* araçları da vandalizm davranışlarının sıklıkla gözlendiği yerler arasında yer almaktadır. Diğer alanlarda da olduğu gibi, ulaşım ve haberleşme araçları da toplumun hizmetine sunulmuş olması sebebiyle bu alanlarda vandalist davranışlar sıklıkla görülmektedir. Örneğin, otobüs koltuklarının arkasına yazı yazılması, son zamanlarda yaşanan gezi olaylarında otobüslerin tahrip edilmesi ve ankesörlü telefonlara zarar verilmesi örnek olarak gösterilebilir (Dinçtürk 2007).

*Tarihi Eserler ve Sanatsal Yapılar (Kültürel Vandalizm)* da vandalizmden etkilenmekte ve dolayısıyla tarihi ören yerleri ve kültürel eserler zarar görmektedir. Bu eserler hırsızlık veya tahribat sonucunda her geçen gün yok olup gitmektedir. Hiçbir korumanın bulunmadığı ören yerleri, müzeler, kazı alanları, hemen her tür mimari eser, vandalların ilgisini çekebilmektedir (Dinçtürk 2007). Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu alanlarda yaşanan vandalizm örnekleri detaylı bir şekilde işlenecektir.

## **6. Vandalizm ve Turizm**

### **6.1. Turizmde Vandalizme Yönelik Dünyadan Örnekler**

Tarihi ve kültürel değerlere sahip olan eserlere şekil çizmek, yazı yazmak özellikle de isim kazımak ve bunun gibi davranışlar ülkemizde yaşandığı gibi diğer ülkelerde de çok sık yaşanan bir sorundur. Yaşanan bu sorunlar ülkelerin kültürleri açısından çok önemli olan, ayrıca turizm açısından önemli kaynakları oluşturan kaynakların sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Vandalist davranışların turizmde yaratmış olduğu sorunları ortaya koyan örneklerden bazıları aşağıda açıklanmıştır:

Hem tarihi açıdan hem de turizm açısından büyük bir öneme sahip olan “Çin Seddi”, her sene milyonlarca turistin gelmesiyle birlikte kitle turizminin yaratmış olduğu olumsuzluklar yapının bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca gelen yerli ve yabancı turistler bu alanda vandalist bir davranış sergileyerek yapıya zarar vermişlerdir. Bunun üzerine 1998 yılında Çin Ulusal Gününde 120 Gönüllü bu kirletilen ortamı temizlemiştir. Çin’de gerekli kurum ve kuruluşlar tarafından, bu yapının korunması gerektiğini

savunulmuştur. Aksi takdirde Çin Seddi'nin gelecekteki varlığı yani sürdürülebilirliği açısından yapıyı büyük tehlikeler beklemektedir (globalheritagefund.org, e.t: 22.11.2014).

İtalya'da bir Rus turist tarafından gerçekleştirilen vandalist davranış sonucunda, Colosseum üzerine 25 cm'lik "K" harfi yazılmıştır. Bu yazıyı yazan Rus turiste bu davranışından dolayı mahkeme tarafından 25.000 dolarlık para cezası ve 4 aylık hapis cezası verilmiştir (www.tourexpi.com, e.t: 24.11.2014). Yine iki Amerikalı turist Colosseum duvarına isimlerinin baş harflerini madeni para ile kazıdıkları için tutuklanmıştır (http://arkeofili.com, e.t: 31.01.2016 ). İtalya'nın en çok turist çeken tarihi mekânı olan Colosseum, yılda en az 5 milyon kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Eserin başka vandalist eylemlere maruz kalmaması için eser, polis tarafından titizlikle korunurken, binanın her yeri kameralarla her an gözetlenmektedir (www.tourexpi.com, e.t: 24.11.2014). Benzer şekilde İtalya'ya değişim programı ile giden bir Türk öğrenci İmparatorluk Forumları'ndaki (Fori Imperiali) sütunlardan birine bozuk parayla adını yazmıştır. Olay sonucunda gözaltına alınan öğrenci esere ağır hasar verdiği için 200 Euro para cezası ödemiştir. Ayrıca öğrenciye Roma Belediyesine 2.000 Euro tazminat ödeme cezası verilmiştir (www.zamanfransa.com, e.t: 31.01.2016).

1972 yılında dünyaca ünlü sanatçı Michelangelo'nun "Pieta" adlı eseri, Müzede sergilenirken, aklı dengesi yerinde olmayan bir kişi tarafından vandalist davranışa maruz kalmıştır. Kişi "Ben İsa'yım" diyerek esere doğru çekiç fırlatmıştır. Günümüzde vandalist davranışlardan korunmak için eser, kurşun geçirmez cam içerisinde muhafaza edilmektedir. Ayrıca 1991 yılında Michelangelo'nun ünlü "Davut" heykeline bir vandal tarafından çekiçle zarar verilmiştir. Eser daha sonra restore edilmiştir (en.wikipedia.org/, e.t: 26.11.2014).

Mısır'da, ülke turizmi ve değerleri için büyük öneme sahip olan Luxor tapınağı vandalist bir davranışa maruz kalmıştır. 15 yaşındaki Çinli Ding Jinhao isimli genç, Mısır ziyareti sırasında 3.500 yıllık Luxor Tapınağına yazı kazımıştır. Genç tapınağın duvarına "Ding Jinhao buradaydı" yazmış, yazıyı fotoğraflayarak internette paylaşmıştır. Bunun üzerine Çinli internet kullanıcıları yazının Mısırlı halka hakaret olduğunu karar vermiş ve Çinli gencin kimliğini deşifre etmiştir (www.ottawasun.com/, e.t: 26.11.2014).

Şili'ye bağlı Paskalya adalarında yer alan dünyaca ünlü "Maori Heykelleri"den biri Finlandiyalı bir turist tarafından tahrip edilmiştir. Turist heykelin kulak bölgesini

parçalayarak esere zarar vermiştir. Bunun üzerine yetkili kişilerce yakalanan bu kişi hakkında 7 yıl hapis ve 20.000 dolar para cezasına çarptırılmıştır (www.ottawasun.com/, e.t: 26.11.2014).

İngilterede yer alan ve astronomi, astroloji, geometri, meteoroloji açısından önemli bir yere sahip olan “Stonehenge” heykelleri turistlerin sıklıkla ziyaret ettikleri yerlerden birisidir (tr.wikipedia.org, e.t: 26.11.2014) . Heykeller yıllardır bölgeye gelen turistlerin vandalist davranışları yüzünden tahrip edilmektedir. Bu bölgeye gelen yerli ve yabancı turistler tarafından hatıra olması ve başkalarına hediye etmek için heykel üzerinden küçük parçalar kopartarak yapıya zarar vermektedirler. Heykellerin etrafına ip çekilerek turistlerin heykellere yaklaşması engellenerek koruma altına alınmıştır (www.ottawasun.com/, e.t: 26.11.2014).

Yunanistan’ın açık kültür müzesi olan Akropolis, aşırı ziyaretçiden dolayı bir kısım ziyaretçilere kapatılmak zorunda kalmıştır. Yunanistan da yaşanan olaya benzer başka bir örnek İtalya da yaşanmıştır. İtalya’nın Dünya Mirası statüsüne sahip popüler bir turistik bölgesi olan Cinque Terre’ye girmesine izin verilen turist sayısını bölgedeki yerel kültürü koruyabilmek için sınırlama getirilmiştir. Yetkililer İtalya’nın kuzey batısındaki bu bölgede bulunan 5 balıkçı kasabasını sadece 2015 yılı yaz ayının 2,5 milyon turistin ziyaret ettiğini ve bu yoğunluğun bölgeye büyük zarar verdiğini söylemişlerdir. Bu yıl bölgeye sadece 1,5 milyon turistin girişine izin verileceğine karar verilmiş olup, bu bölgeye çıkan yollara özel cihazlar yerleştirilerek köylere doğru giden kişilerin sayısını tespit etmeyi ve önceden belirlenmiş olan sayıya ulaşıldığında ise tüm yolları kapatmayı planladıklarını açıklamışlardır (www.turizmaktuel.com, e.t: 19.02.2016).

İngiltere’de Sheakespeare’in doğduğu yer olan Stratford Upon Avon, aşırı ayak izlerinden etkilenmiş, bazı bölümlerde orijinal zeminin bozulmaması için yapay zemin inşa edilmiştir (Güler, 2002: 453).

Örneklerden de görüldüğü üzere önemli turizm kaynakları turistler tarafından tahrip edilmekte veya turist yoğunluğundan tahribata uğramıştır. Ancak yine örneklerden de görüldüğü üzere, tahribata uğrayan eserlerin tekrar aynı duruma maruz kalmaması için gerekli önlemler alınmıştır. Burada önemli olan nokta bu durumun farkına varılması, eserin tekrar tahribata uğramaması için gerekli tedbirlerin alınmasıdır.

## 6.2. Turizmde Vandalizme Yönelik Türkiye'den Örnekler

Yukarıda dünyadan örnekleri verilen örnekler ülkemizde de yaşanmaktadır. Söz konusu vandalist davranışlardan turizm açısından önemli olan kaynaklar zarar görmekte ve bu kaynakların geleceğini tehlikeye atmaktadır. Gerek yerel halkın gerekse turistlerin vandalist davranışlarına yönelik bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Çanakkale'nin Biga İlçesinde yer alan 1500 yıllık tarihi geçmişe sahip Antik Roma ve Osmanlı dönemine ait olan tarihi eserler bilinçsiz vatandaşlar tarafından tahrip edilmiştir. Biga ilçesine bağlı Dikmen, Dereköy ve Sarıca köylerinde bulunan lahitin üst kapağı musalla taşı, alt kısmı ise yemlik şeklinde kullanılarak zarar verilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaşanan bu kötü olay sonucunda o bölgede bulunan bütün tarihi eserler koruma altına alınmıştır (tayproject.org, e.t: 27.11.2014).

Bilinçsiz vatandaşların yapmış olduğu bir başka vandalizm örneği Antalya'da yaşanmıştır. Antalya'nın merkezinde Hadrian Kapısı çevresinde üşüyen kişilerin ısınmak için yaktığı ateş 2 bin yıllık arşitrava zarar vermiş, arşitravin bir bölümü yakılan ateşten simsiyah olmuştur. Antalya İl Kültür Müdürlüğü'nün girişimiyle Antalya Müze Müdürlüğü tarafından Hadrian kapısındaki yanan eski eserin restorasyonu için uzmanlar görevlendirilmiştir. Haberin yapıldığı tarih itibariyle bu vandalist davranışı yapan kişiler henüz belirlenmemiştir (www.arkeolojihaber.net, e.t: 31.01.2016).

Ordu'da şehir merkezinde yer alan sanat eserleri üzerine vandal kişiler tarafından kadın figürlerinden oluşan heykelleri önce spreyle boyayarak daha sonra üzerlerine bir takım sözler yazmışlardır. O dönemin Ordu Belediye Başkanı tarafından Tayfun Gürsoy Parkı'nda yer alan ve vandalist eyleme maruz kalmış 6 mermer heykelin onarıldıktan sonra eserlerin yerleri değiştirilerek, şehrin farklı noktalarına tekrar yerleştirileceğini ifade etmiştir (www.haberdesin.com, e.t: 26.11.2014).

Benzer bir vandalist davranış Bartın'ın Amasra ilçesinde de yaşanmıştır. Bartın'ın Amasra ilçesindeki tarihi kalenin duvarı kimliği belirsiz kişilerce spreyle boyayarak tahrip edilmiştir. 15 gün sonra ise kalenin diğer duvarları da aynı tahribata maruz kalmıştır. Kale duvarlarına yazı yazılması Amasra halkı tarafından tepkiyle karşılanırken, Amasra Kent Kapısı ve surlarında spreyle boyayarak yazılmış birçok duvar yazısı Amasra Kaymakamlığı, Amasra Belediyesi ve Amasra Müze Müdürlüğü'nün girişimleri sonucu özel bir teknikle silinmiştir (www.milliyet.com.tr, e.t: 31.01.2016).

Edirne’de bulunan tarihi eserlerin bazıları üzerine vandalist kişiler tarafından yazılan yazılar, o eserlerin değerlerinin yitirilmesine neden olmaktadır. Ülkemiz için çok büyük bir yere sahip olan Edirne İli, birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış, Osmanlı devletine 92 yıl başkentlik yapmış olmasından dolayı hem yerli hem de yabancı turistlerin uğrak mekânı haline gelmiştir. Yapılan tanıtımlar sonucu diğer illerde olduğu gibi, Edirne’ye gelen turistlerin sayısı her yıl artış göstermekle birlikte eserlerin uğramış oldukları zararlar da giderek artmıştır. Örneğin; Edirne’de bulunan ve 1847 yılında Abdülmecit tarafından Meriç nehri üzerine yapılan tarihi köprü ne yazık ki günümüzde vandal ruhlu kişiler tarafından tahribata uğramıştır. Bu durumların azaltılması için ilgili kurum ve kuruluşların gerekli önlemlerin alması gerekmektedir ve hem yerli hem de yabancı turistlerin bu davranışları gerçekleştirmemeleri için bu konuda bilinçlendirilme çalışmaları yapılması gereklidir (tayproject.org, e.t: 27.11.2014).

1985 Yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak kabul edilen Sivas Divriği Ulu Camii’ne ziyaretçiler tarafından isim kazınmaktadır. Türkiye’nin en önemli kültür değerlerinden biri olan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası olarak bilinen yapı topluluğu, cami, darüşşifa ve türbeden meydana gelen bir külliye dir. Cami’de başta kapılar ve sütunlar olmak üzere, külliyenin bir çok yerinde bulunan, Ahlatlı ve Tiflisli ustaların ellerinden çıkan, taş işçiliğinin en nadide ve en ince örneklerini yansıtan harikulade motifler tüm dünyanın ilgi ve dikkatini çekmektedir. Haber kaynağına göre Cami’de gerekli önlemler alınmaz ise yakında ziyaretçi isimleri caminin her köşesine yayılacaktır (www.arkeolojihaber.net, e.t: 31.01.2016).

İstanbul’da Markinos Sütunu diğer adıyla Kıztaşı da kültürel vandalizm tehdidi altındadır. Bizans devri İstanbul’unda 455 yılında dikilen Markianos Sütunu Fatih’te küçük bir meydanın ortasında sergilenmektedir. Kızıl-gri Mısır granitinden iki parça olarak yapılan eserin kaidesi dört yüzlüdür ve beyaz mermerden yapılmıştır. Kaidesinin batı yüzünde bir de kitabe bulunmaktadır. Günümüzde bu kitabenin etrafına Vandallar kendi isimlerini kazıyarak yeni kitabeler eklemektedirler. İşin daha vahim kısmı ise Fatih Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Belediye görevlileri vandalların kazıdığı isimlerin üzerini boyamaktadır. Dolayısıyla Belediyenin koruma anlayışı ile vandalların davranışları arasında bir fark kalmamakta, her ikisi de kültür varlığına zarar vermektedir (Erbil, 2016). Yine Muğla’nın Marmaris ilçesinde tarihi kalenin duvarları Müze Yönetimi tarafından klima takılması için hilti ve matkapla delinmiştir. Müze müdürü böyle bir çalışmanın yasal olduğunu öne sürse de arkeologlar bunun yanlış olduğunu

vurgulamaktadır (www.arkeolojihaber.net, e.t: 31.01.2016) . Dolayısıyla yukarıdaki iki örnekte de görüldüğü gibi kültürel vandalizm sadece bilinçsiz vatandaşlar veya turistler tarafından değil, korumakla görevli kişiler tarafından da yapılabilmektedir.

Trabzon'daki Hıristiyan Ortodoksların kutsal mekanı olan Sümela Manastırı'nda bulunan yüzlerce yıllık freskler, vandallar tarafından harap edilerek görünmez hale getirilmiştir. Tarihi yapı içindeki kutsal fresklerin üzerine burayı kutsal kabul eden Rus, Yunan ve Gürcülerin bile isimlerini kazıdıkları görülmüştür. Ünlü manastırdaki fresklerin üzerinde yer alan yazıların bazılarının 700 yıllık olduğu ortaya çıkmıştır (www.hristiyangazete.com, e.t: 26.11.2014).

Sümela Manastırı'nda yaşanan bu vandalist davranışın benzerleri Nevşehir Bölgesinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Nevşehir'de yer alan birçok kilisedeki freskler benzer şekilde tahrip edilmiş ve frekslerin birçoğu görünmez hale gelmiştir. Nevşehir'de yaşanan vandalizm sorunu ve bu soruna yönelik örnekler aşağıda detaylı şekilde tartışılmıştır.

### **6.3. Nevşehir Bölgesinde Vandalizm Sorunu ve Örnekleri**

Nevşehir, İç Anadolu bölgesi'nde Kayseri, Aksaray, Niğde ve Kırşehir illeri arasında kalan Kapadokya'nın merkezinde yer almaktadır. Nevşehir'in doğal güzelliğini, milyonlarca yıl önce aktif olan Erciyes, Hasan Dağları ile başka diğer volkanların püskürttüğü lavların zamanla, yağmur, sel ve rüzgar gibi doğal etkenlerin etkisiyle aşınması sonucu ortaya çıkmış sütun ve konik şekiller ve şapkalı peribacaları ile derin vadiler oluşturmaktadır (Turizm Bakanlığı 2002: 2060). Bölge aynı zamanda pek çok uygarlığa ev sahipliği yaptığından dolayı tarih ve kültürel eserler bakımından da son derece zengindir. Bölge, özellikle Hıristiyanlık dini açısından da önemli bir bölgedir. Dolayısıyla bölgenin sahip olduğu doğal, kültürel kaynaklar hem ülke hem de bölge turizmi açısından son derece önemlidir. Söz konusu bu kaynakların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ve gelecek kuşakların da bu kaynaklardan yararlanması gereklidir. Ancak vandalizm sorunu bu kaynakların gelecekteki kullanımını açısından bir tehlike yaratmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde Nevşehir bölgesinde yaşanan vandalizm sorunları ve örnekleri ele alınmıştır. Sorunların tespiti için Göreme Belediyesi, Uçhisar Belediyesi, Nevşehir Belediyesi, Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Avanos Belediyesi, Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Bölge Müdürlüğü, Ürgüp İlçe Jandarma Karakolu ve Nevşehir İl Jandarma Komutanlığı ve son olarak Ürgüp Belediyesi

ile turizmde görülen vandalizm konusu hakkında yetkili kişilerce görüşmeler yapılmıştır. Sorunların ve örneklerin tespitine yönelik ayrıca bölgede gezi yapılmış ve vandalist davranışlar sonucu zarar görmüş kaynakların fotoğrafları çekilmiştir.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından Dünya Kültür Mirası arasında yer alan bölgedeki oluşumlar, tarihi ve kültürel eserler gerek bilinçli gerekse bilinçsiz şekilde tahrip edilmekte ve zarar görmektedir. Gerek görüşmelerden gerekse bölgede yapılan gezilerden elde edilen sorun ve örnekler aşağıda verilmiştir:

➤ Ürgüp ilçesinde bulunan doğa harikası Üç güzeller, iki büyük ve bir küçük peribacasından oluşmaktadır. Kapadokya'nın simge peribacalarından biri olan Üç güzelleri ziyaret edenler isimlerini doğal yapı üzerine kazıyarak veya spreyle boya ile yazarak uzun zaman sonucu oluşan bu doğal yapıya zarar vermektedirler. Örneğin; yakın zamanlarda Üç Güzellerde bir âşık tarafından peribacasına spreyle boya ile yazı yazılmıştır. Bu olayda görülen zarar turistlerin uğrak noktası olduğu için hemen yetkililerce giderilmiştir.

➤ Nevşehir bölgesinin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Çavuşin, birçok kilise ve manastır tarzı eserlere sahiptir. Çavuşin bölgesinde yer alan turistik değerler vandalist davranışlardan nasibini almıştır. Genelde gelen yerli ve yabancı turistler, gerekli koruma önlemlerinin alınmadığı yerlerdeki yapılara isimlerini ve geldikleri tarihleri kazımışlardır. Ayrıca yerli halk tarafından bu alanlar, depo veya çöplük alanı olarak kullanılarak, turistik yapıların değerini ve sürdürülebilirliğini iyice baltalamaktadırlar. Bakımsız halde olan bu alanlar, insanları vandalist davranış gerçekleştirmeleri konusunda birer tetikleyici görevini üstlenmektedir. Bu turistik bölgeye gelen turistlerin huzursuz ve güvensiz bir psikolojik durumun yaşamasına neden olmaktadır.

➤ Nevşehir bölgesinde en ilginç doğal oluşumların (mantar formunda ve üç başlı) bulunduğu Paşabağ Vadisi, aynı zamanda bölgedeki oluşumun en iyi gözlenebildiği yerlerden birisidir. Paşabağ'da yer alan bu eşsiz oluşumlar, üzerine yazılar kazınarak veya spreyle boya ile yazılarak vandalist davranışlara maruz kalmıştır. Ayrıca bu gibi bölgelerde çevre kirliliğinden oluşan bir vandalizm olayı da yaşanmaktadır. Yaşanan bu olaylar bu bölgeye gelen turistlerin de dikkatini çekmekte ve ülke/bölge turizmde sorun yaratmaktadır.

➤ Vandalizm konusundan en dikkat çekici örneklere Mustafapaşa'da yer alan Gomedada Vadisinde rastlanılmıştır. Vadideki örneklerden bölgede vandalist davranışların

çok eski zamanlardan beri yaşandığı anlaşılmıştır. Çünkü ziyarette bulunan yabancı turistler, yazdıkları tarihleri de kazımışlardır. Bu tarihlerden bazıları 1875, 1898, 1905, 1917, 1951, 2006 yıllarına aittir. Bu yazıların yabancı (Latince vb.) dilde yazılması ise bu davranışların yabancı turistler tarafından yapıldığını düşündürmektedir.

➤ Göreme’de yer alan birçok kilisedeki (Örneğin; Çarıklı Kilise, Yılanlı Kilise vb.) fresk ve ikonlar yerli halk tarafından tahrip edilmiştir. Geçmiş zamanlarda yerli halkın bilinçsizliği sebebiyle, bu vandalist davranışların o zamanlarda çocuklara yaptırıldığı söylenmiştir. Genel olarak Nevşehir bölgesinde yer alan kiliselerde fresklerin özellikle gözlerinin tahrip edildiği görülmüştür. Nevşehir bölgesinde bulunan diğer kiliselerde de hemen hemen aynı sorunlar gözlenmiştir.

➤ Avanos, çanak çömlek yapımı konusunda ülkenin başkenti sayılabilir ve ilçede çok sayıda çömlek atölyesi yer almaktadır. Bu geleneğin, Hititlerden beri süregeldiği söylenmektedir. Ayrıca Kızılırmak kollarından birisi de Avanos ilçesinden geçmektedir. Bütün bu özellikler, turistlerin bu ilçeye gelmelerini sağlamaktadır. İlçede yer alan turistik değerlerde ne yazık ki vandalist davranışlara maruz kalmıştır. Gelen turistler çömlekten yapılmış olan eserlere yine isimlerini yazarak, hatıra bırakma arayışı içerisindeyler. Ayrıca yine koruma faaliyetleri yetersiz olması sebebiyle bu çömlekler kırılarak, tahrip edilmiştir.

➤ Göreme’de koruma ve denetlemenin tam olarak yapılamadığı geçmiş zamanlarda bilinçsiz olan yerli halk, eserlere inanç gereği zarar vermiştir. Ayrıca o dönemin gençleri, bölgede yer alan tarihi eserleri bulup, turistik eşya satan yerlere veya doğrudan turistlere satarak tarihi eserlerin bölge dışına çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bölgenin sahip olduğu bazı değerli kaynaklar bilinçsiz bölge halkı tarafından tahrip edilmiş bazılarının ülke dışına kaçırılmasına sebep olmuştur.

➤ Göreme’de yer alan oluşumların “UNESCO” tarafından dünya mirası listesine alınması sebebiyle, bölge koruma altına alınmıştır. O bölgede çok eski zamandan beri yaşayan ve yerli halka ait olan bu oluşumlar devletin faaliyetleri doğrultusunda hazineye devredilmiştir. Kullanım hakkı olarak da yaşayan yerli halktan ücret talep edilmiştir. Halkın kendilerine ait olan yerlerde kiracı muamelesi görmesinden rahatsızlık duyması onların arazilerinde yer alan bu oluşumları tahrip etmesine neden olmuştur ve bu durum halen devam etmektedir. Bu konuda belediye ve ilgili kuruluşlar, koruma altında olan bu oluşumların kullanım hakkının yeniden halka verilmesi konusunda gerekli çalışmalar yapmaktadırlar.

➤ Bölgede turistler tarafından yoğun olarak ziyaret edilen Uçhisar kalesinde de ne yazık ki vandalizm sorunları ile yaşanmaktadır. Ancak belediye, Göreme’de yaşanan soruna benzer olarak tam yetki sahibi olamadığı için, bu tür olaylara karşı sadece uyarı ve bazı cezai yaptırımlar uygulayabilmektedir.

➤ Derinkuyu ilçesinde yer alan ve 1836 yılında Rumlar tarafından yapılan “Aios Theodoros” tarihi kilisesi, hem bakımsızlıktan hem de iç ve dış cephesinden yer alan vandalist eylemler sonucu epeyce yıpranmış bir durumdadır.

➤ Ürgüp/ Yeşilöz köyünde yer alan ve Kapadokya'nın kayadan oyma en büyük erken dönem kilisesi olan Tağar Kilisesi de inanç gereği yerli halk tarafından bilinçsiz bir şekilde tahrip edilmiştir.

➤ Avanos'ta yer alan Tümülüs Mezarlarına, definecilerin değerli eşyalar ararken bu tarihi eserleri yıkması sonucu vandalizm yaşanmaktadır. Kültür ve Turizm adına bölgeye en büyük zarar veren kesim, defineciler olarak belirlenmiştir. Defineciler, bilinçli olarak vandalizm davranışlarında bulunmakta ve tarihi esere zarar vermektedirler.

➤ Bölgedeki kiliselerde fotoğraf çekerken flaş kullanılması fresklere zarar vermektedir. Bunun için kiliselerin bazılarında flaş kullanmak, bazılarında ise tamamen fotoğraf çekmek yasaklanmıştır. Ancak bu durum tamamen engellenememektedir. Ayrıca, İtalyanların; Göreme’de yapmış olduğu bir çalışma sonucunda, insan nefesinin bile kiliselerde yer alan fresklere zarar verildiği tespit edilmiştir.

➤ Nevşehir bölgesinde, halkın yaşamış olduğu yerlerde de tarihi eserler ve kiliseler bulunabilmektedir. Ancak yerli halk bunların ortaya çıkması durumunda mallarından olacakları düşüncesiyle, bunları devletten gizleyerek, tahrip ederek veya gömerek vandalist davranışlarda bulunmaktadırlar.

➤ Vandalizm olaylarının yaşanmasındaki en büyük etkenlerden birisi de; “Turizm rantı”dır. Turizm rantı ile birlikte büyük firmalar ve kendi çıkarları için kazanç sağlamakta, bölge plansız ve projersiz bir şekilde gelişim göstermektedir. Ayrıca bölgede yaşayan yerli halk ve küçük esnaflar, bu kazançtan bir pay elde etmiyorsa vandalist davranışlarda bulunması söz konusu olmaktadır. Bu duruma karşı her ne kadar yasal ve hukuki önlemler alınmaya çalışılsa bile bu durum çok fazla engellenememektedir.

➤ Yukarıda bahsedilen örneklerden görüldüğü üzere bölgede büyük bir vandalizm sorunu yaşanmaktadır. Bu sorun hem ülke hem de bölge turizmi açısından değerli olan

kaynakların değersiz hale gelmesine hatta yok olmasına yol açmaktadır. Bilinçli veya bilinçsiz ortaya çıkan bu sorun gerek kişilerin bilinçsiz olması gerekse denetim eksikliği veya başka nedenlerle önlenememektedir. Ayrıca, Bölgede özellikle Göreme’de pek çok yerin 2. ve 3. derece de sit alanı olması sebebiyle, bu tür yerlerin koruma yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Koruma ve Anıtlar Kuruluna aittir. Dolayısıyla Belediyeler, bölgede yaşanan vandalizm olaylarını engelleyebilmek için tam bir yetkiye sahip değildir. Bu sebeple bazı vandalist eylemlere karşı mücadele edilememektedir.

### **SONUÇ VE ÖNERİLER**

Konu ile ilgili literatür kaynak taraması yapıldığında, vandalizm davranışlarının ülkemizde yaşattığı olumsuzluklar tam olarak algılanamamıştır. Günümüzde yazılı ve görsel medyada yer alan haberler doğrultusunda vandalizm kavramı sık sık kullanılmakla birlikte vandalizmin etkileri artık az da olsa anlaşılmaya başlanmıştır. Vandalizm, insan kaynaklı yaşanan bir sorun olduğu için birçok bilim dalı (psikoloji, sosyoloji, suçbilimi, ekonomi, hukuk) ile yakından ilgilidir. Vandalizmin bu bilim dalları ile bağlantılı olması, konunun ne kadar geniş ve önemli olduğunu da göstermektedir. Vandalizm, hizmet ağırlıklı bir sektör olan turizmi doğrudan etkilemektedir. Ülkemizde turizmin yoğun olarak yaşandığı destinasyonlarda vandalizmin tarihi ve kültürel eserlere büyük ölçüde zarar verdiği görülmektedir. Bu bağlamda, turizmde vandalizm sorunu en önemli problemlerin başında yer almaktadır. Nevşehir bölgesi içerisinde yer alan doğal oluşumlar, tarihi ören yerleri, müzeler ve kiliselerde çok sayıda vandalizm örneklerine rastlanılmıştır. Nevşehir bölgesinde, geçmiş zamanlarda yaşanan vandalist davranışlarla ilgili çeşitli örneklere çalışma içerisinde yer verilmiştir. Vandalizmin yaratmış olduğu bu olumsuz etkilerin önüne geçebilmek için ilgili kurum ve kuruluşların konu hakkında gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

Vandalizm gerek dünyada gerekse Türkiye’de turizmle ilgili kaynakların sürdürülebilirliği açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu çalışmada, vandalist davranışların Nevşehir’deki turistik kaynaklara zarar verdiği görülmüştür. Yapılan görüşmeler ve literatürdeki uygulamalardan yola çıkılarak bölgedeki turizm kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve vandalizm sorununun azaltılabilmesi için aşağıda sunulan çözüm öneriler uygulanabilir:

1. Vandalizm, çalışmada da bahsedildiği gibi aydınlatmanın yetersiz olduğu karanlık ortamlarda daha sık yaşanmaktadır. Vandalist davranışları bitirmek veya en aza

indirmek için turistik kaynakların yer aldığı bölgelerde aydınlatmaların sayısı artırılmalıdır.

2. Turistik destinasyonda yeni yapılacak olan üstyapı veya restorasyon çalışmalarında yüzeyler mümkün olduğunca düz hale getirilmeye çalışılmalıdır. Çünkü düz yüzeylerin, pürüzlü yüzeylere göre daha fazla vandalist eylemlere maruz kaldığı görülmüştür.

3. Turizm, mevsimsel bir özellik taşımasından dolayı, taşıma kapasitesinin zayıf olduğu yerlerde, yılın belli zamanlarında oluşan kitle turizm faaliyetlerini azaltabilmek için çeşitli önlemler ve alternatifler oluşturulmalıdır. Örneğin; müze giriş ücretleri artırılabilir, gelen turist sayısı azaltılabilir, turizm destinasyonları belli zamanlarında kullanıma kapatılabilir veya bir süreliğine koruma altına alınması gibi bir takım önlemler alınabilir.

4. Vandalist davranışların gerçekleşme ihtimali düşünülerek, turistik yapılarda gerçekleştirilecek olan restorasyon çalışmalarında tercih edilecek malzemelerin daha dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir.

5. Herkese açık olarak kullanılan kamusal alanlarda tercih edilecek olan materyallerin vandalist davranışlara uğrama ihtimalinin yüksek olması göz önüne alınarak, bu gibi yerlerde kullanılacak olan materyallerin daha dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir. Örneğin; ankesörlü telefonların metal vb. malzemelerden yapılması, parklardaki bankların daha dayanıklı yapılması, turistik kaynakların kırılmaz cam arkasında sergilenmesi gibi önlemler alınabilir. Ayrıca kişilerde “Devlet Malı = Millet Malı” bilinci geliştirilmeye çalışılmalıdır.

6. Denetlenebilirlik ve güvenlik önlemlerin olmadığı yerlerde vandalist davranışlara daha sık rastlanılmaktadır. Bu sebeple, turistik bölgelerdeki denetim faaliyetleri artırılmalı ve özellikle belirli bölgelere güvenlik kameraları yerleştirilip, kolluk kuvvetleri ile olan iletişim daha da kuvvetlendirilmelidir.

7. Vandalizmle mücadele konusunda hem yönetim hem de turizm faaliyetlerinde yer alan yöneticilere “tam yetki” verilerek söz sahibi olması sağlanmalıdır. Ayrıca belediyeler “vandalizm ile mücadele” konusunda faaliyetlerde bulunurken, sadece ilçeler veya beldeler bazında değil, Nevşehir Bölgesi ön planda tutularak bu olumsuz davranışlar engellenmeye çalışılmalıdır.

8. Nevşehir bölgesinde yaşanan problemlerden biri de kamu ve siyaset nedeniyle ortaya çıkan vandalizmdir. Bu durum tarihi ve doğal yapıya sahip olan eserlerin yol yapımı gibi kamusal hizmetlerde kullanılması için yıkılmasına veya tahrip edilmesine yol

açmaktadır. Örneğin yapılan görüşmelerde Ürgüp taraflarında; Hitit ve Roma dönemine ait olan bazı eserlerin yol kaygısıyla yıkıldığı belirlenmiştir. Bu konuda daha bilinçli hareket edilmelidir.

**9.** Yerel halk vandalizm konusunda bilinçlendirilmeli ve kişilerin bu tarz davranışlarda bulunmamaları için eğitimler verilmelidir. Topluluğun yoğun olduğu yerlerdeki billboardlar (afiş panoları) “vandalizm ile mücadele” konusunda kullanılmalıdır. Ayrıca gerekli olan eğitim çalışmaları sadece yerel halk için değil, turizmde faaliyet gösteren kişiler için de yapılmalıdır.

**10.** “Vandalizm ve Sonuçları”, Vandalizmle ile Mücadele” gibi konularda daha fazla araştırma yapıp bu konularla ilgili konferans, kongre ve seminerler düzenlenerek, konunun önemine olan dikkat arttırılabilir.

**11.** Vandalist davranışların daha çok ergenlik dönemlerinde yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle ergenlik döneminde olan kişilere vandalizm ve sonuçları hakkında gerekli eğitimler verilmelidir. Belki bu konunun olumsuz etkileri, Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen ders müfredatı içerisine de dâhil edilebilir.

**12.** İnsanlar arasında yoğun olarak gerçekleştirilecek olan sosyal ilişkiler vandalist davranışların ortaya çıkmasını engelleyecektir. Bu sebeple, özellikle gençlerin katılabileceği sosyal etkinlikler düzenlenmelidir.

**13.** Vandalist davranışların oluşmasında “can sıkıntısı” önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple kişiler çocukluk dönemlerinden itibaren serbest zamanlarında enerjilerini harcayabilecek bir sosyal aktiviteye yönlendirilmelidir.

**14.** Vandalist davranışların en büyük nedenlerin birisi de, kişilerde tam olarak sorumluluk bilinci ve duygusunun oluşmamasıdır. Bu nedenle bölgede yaşayan kişilerin gerek turizm gerekse kamu kaynaklarını konusunda sorumluluk bilinci ve duygusunun geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

**15.** Turizm gelirleri tabana yayılmalıdır. Halkın da yaşadığı yerlerden gelir elde etmesi sonucu, kişilerde bölgeye karşı bir sorumluluk duygusu oluşması sağlanacaktır.

**16.** Bölgeye gelen turistler için uygun fiyatlı, kolay tanınabilir farklı hatıra ve hediyelik eşya seçenekleri sunarak insanların gitmiş oldukları yerlerde hatıra kalması için isimlerini yazmaları önlenebilir.

**17.** Renkler üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda, kırmızı ve sarı tonlarının, insanları vandalist eylemlere yönlendirdiği ortaya konulmuştur. Bu sebeple gerek kamusal alana ait yapılarda gerekse de turistik alanlar ve restorasyon çalışmalarında bu renklerin tercih edilmemesine özen gösterilmelidir.

**18.** Vandalizme maruz kalan yerler yerel yönetim veya ilgili diğer kuruluşlar vasıtasıyla hemen onarılmalıdır. Çünkü çalışma içerisinde de bahsedildiği gibi, vandalizme uğramış bir alanın düzenlenmemesi halinde, o yerde tekrar vandalizm olayının yaşanma olasılığı daha yüksektir. Çalışmada da örnek olarak verilen Roma/ Coloseum'da Türk öğrenci tarafından gerçekleştirilen vandalist davranışın açıklamasında öğrenci, daha önceden eser üzerine yazı yazıldığı için kendisinin de böyle bir davranış sergilediğini ifade etmiştir. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi yapıların/eserlerin daha fazla tahrip edilmemesi için vandalist davranışa maruz kalan yapılar/eserler kısa süre içerisinde onarılmalıdır. Ürgüp belediyesi bu konuda, vandalizmin yaşandığı yerlerde hemen onarılma çalışmasının yaptıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin; Üçgüzelde yaşanan spreyle vandalizm olayı kısa süre içerisinde eski haline kazandırılmıştır.

**19.** Türk Ceza Kanununun “Mala Zarar Verme” ile ilgili 152. Maddesinin kapsamı genişletilerek turizmde vandalizm eklenebilir. Ayrıca bu tür davranışların cezai yaptırımı yüksek tutularak, bu tarz suçlar caydırıcı hale getirilebilir. Örneğin; Roma'da bulunan “Coloseum” da yaşanan vandalizm olayı sonucunda, olayı gerçekleştiren Rus turiste 25.000 dolarlık para ve 4 aya kadar hapis cezası verilmiştir. Bu gibi cezalar turizmde yaşanan vandalizm konusunda caydırıcı nitelik taşıyabilir.

**20.** Turizm Hukuku ve Mevzuatı yeniden görüşülerek bu hukuk ve mevzuata vandalizm konusu dâhil edilebilir. Ayrıca turizm eğitimi veren kurum ve kuruluşlarda “Turizm Hukuku” dersi müfredatına vandalizm konusu dâhil edilerek, turizm öğrencileri de vandalizm konusunda bilinçlendirilebilir.

**21.** Çalışma için yapılan görüşmelerde, turizmde vandalizm konusunda tam anlamıyla istatistiki bilgiler tutulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vandalizmin bölgeye ne kadar zarar verdiği ile ilgili istatistik bilgilerinin tutulması gereklidir.

**22.** Çalışma yalnızca Nevşehir Bölgesi ile sınırlı tutulmuştur. Bölgedeki vandalizm sorununun tespit edilebilmesi için yalnızca bölgede yapılan geziler, fotoğraf çekimleri, ilçe ve belde belediyeleri ile bölgedeki jandarma komutanlıkları ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla farklı teknikler kullanılarak bölgedeki vandalizm sorunu ile ilgili daha kapsamlı bir çalışma yapılabilir. Ayrıca çalışma Türkiye genelinde veya Türkiye’de bu sorunu yaşayan bölgelerde de yapılarak öneriler geliştirilebilir.

## KAYNAKÇA

Aksü, Seha. “Vandalizm ve Turizm”.

<http://kariyer.turizm gazetesi.com/articles/article.aspx?id=62689> [erişim tarihi: 25.12.2014].

Alakent, Betül ve P. Çelik. “Vandalizmin Faturası 10 Milyonluk Zarar”.

<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/10/10/vandalizmin-faturasi> [erişim tarihi: 29.11.2014].

Allen, Vernon L. (1984). *Toward an Understanding of Hedonic Component of Vandalism*, ed. C. Leboyer. *Vandalism: Behaviour and motivations*. New York: Elsevier Science Publishers. (Aktaran: Dinçtürk 2007).

Amasra İlçesinde Kale Duvarına Yazılan Yazı Haberi.

<http://www.milliyet.com.tr/aydin-dunya-mirasina-sprey-boyayla-yazi-bartın-yerelhaber-1189221/> [erişim tarihi: 31.01.2016].

Antalya’da Ateş Yakılması Sonucu Oluşan Vandalizm Haberi.

<http://arkeolojihaber.net/2016/01/03/antalyada-isinmak-icin-yakilan-ates-tarihi-yok-ediyor/> [erişim tarihi: 31.01.2016].

Ata, Gürkan. “Sümela Manastırı Utanç Yazıları”.

<http://www.hristiyan gazete.com/2012/08/utanc-yazilari-gurkan-ata> [erişim tarihi: 26.11.2014].

Coffield, Frank (1973). *Property Destruction: Motivies and Meanings*, ed. C. Waed. *Vandalism*. London: The Archtectural Press.

Coffield, Frank (1991). *Vandalism and Graffiti: The State of The Art*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

DeMore, Sylvia Warzecha, J.D. Fisher, R. M. Baron (1988). “The Equity- Control Model As a Predictor of Vandalism Among Collage Students”. *Journal of Applied Social Psychology*, 18(1): 80-91.

Dinçtürk, Sadık (2007). *Türkiye’de Vandalizmin Sosyal, Ekonomik ve Psikolojik Boyutları*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Erbil, Ömer. “Bilinçsiz vatandaş yazıyor, 'bilinçli' belediye boyuyor!”.

<http://www.radikal.com.tr/cevre/bilincsiz-vatandas-yaziyor-bilincli-belediye-boyuyor-1496978/> [erişim tarihi: 31.01.2016].

Ertuğrul, Erman. “Kolezyum’un Duvarına İsimlerini Kazıyan Turistler Yakalandı”.  
<http://arkeofili.com/?p=2376> [erişim tarihi: 31.01.2016].

Goldstein, Arnold P. (1997). *Conrolling Vandalism: The Person- Environment Duet,/From School Violence İvention: A Practical Hand Book*, 290-321.

Gönenç Güler, Emel (2002). Sürdürülebilir Turizmin Sosyo-Kültürel ve Ekolojik Boyutu (ss.444-457). First Tourism Congress of Mediterranean, 17 Nisan 2002, Antalya.

İngiltere Stonehage Heykelleri Hakkında Bilgi. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Stonehenge> [erişim tarihi: 26.11.2014].

İtalya Coloseum’da Vandalizm. <http://www.tourexpi.com/tr-intl/news.html~nid=99783> [erişim tarihi: 24.11.2014]

İtalya da Türk Erasmus Öğrencisi Tarafından Gerçekleştirilen Vandalizm Haberi.  
<https://www.zamanfransa.com/article/erasmus-ogrencisi-adini-tarihe-yazdi-16855.html> [erişim tarihi: 31.01.2016].

İtalya Pieta Heykeli Hakkında Bilgi.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0\\_\(Michelangelo\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_(Michelangelo)) [erişim tarihi: 26.11.2014].

İtalya Turist Sayısını Sınırlandırıyor. <http://www.turizmaktuel.com/haber/italya-turist-sayisini-sinirliyor> [erişim tarihi: 19.02.2016].

Kesimli, İffet Görkem (2013). “Saldırganlık ve Vandalizm”. *Electronic Journal of Vocational Collages*.

Martel, Chislaine (1995). *Ben Enerjyim*. İstanbul: Arion Yay. (Aktaran: Özdemir 2005)

Nevşehir Valiliği Tanıtım Platformu. <http://www.nevsehir.gov.tr/ilimiz-rehberi> [erişim tarihi: 27.02.2016].

Orduda Kadın Heykellerine Saldırı. <http://haberdesin.com/yerel/kadin-heykellerine-saldiri> [erişim tarihi: 26.11.2014].

Öğülmüş, Selahiddin (2000). “Tahripçilik (Vandalizm)”. *Polis Bilimleri Dergisi*, 2(7-8): 73-86.

- Özdemir, Tülay (2005). “Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Unsurlar” . *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(14): 391-402.
- Özen Yener, F. Gülaçtı,, Y. Çıkılı (2004). “Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları”. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Philips, Leonard E. (1996). *Parks: Design and Management*. New York: McGraw Hill Book Co. (Aktaran: Dinçtürk 2007)
- Samdahl, D. M. ve H.H. Christensen (1985). “Environmental Cues and Vandalism: An Exptoratory Study of Picnic Table Carving Environment and Behaivor”. 17: 445-448.
- Sivas Divriği Ulu Camii’nde Yaşanan Vandalizm Haberi.  
<http://arkeolojihaber.net/tag/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi/> [erişim tarihi: 31.01.2016].
- Turizm Bakanlığı (2002). Türkiye’nin Turizm Değerleri, Ankara: T.C. Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü.
- Tygart, Clarence (1988). “Public School Vandalism: Toward a synthesis of theories and transition to paradigm analysis”. *Adolescence*, 23(89): 187-200. (Aktaran: Öğülmüş 2000)
- Underwood, Grant (1980). “Vandalism”. *The Articles Journal*, 24: 1171-1174.
- Vandal Kavramı.  
[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54b107ea85f048.85583342](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54b107ea85f048.85583342) [erişim tarihi: 06.01.2015].
- Vandalism, Unsustainable Tourism Threaten the Great Wall of China.  
[http://globalheritagefund.org/onthewire/blog/vandalism\\_unsustainable\\_tourism\\_threaten\\_the\\_great\\_wall\\_of\\_china](http://globalheritagefund.org/onthewire/blog/vandalism_unsustainable_tourism_threaten_the_great_wall_of_china) [erişim tarihi: 22.11.2014].
- Vandalizm Genel Haber Arşivi. <http://tayproject.org/haberarsiv20135.html> [erişim tarihi: 27.11.2014].
- Vandalizm ve Vandal Kavramı. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Vandall%C4%B1k> [erişim tarihi: 05.01.2015].
- Ward, C. (1973). *Vandalism*. First Published. London: The Architectural Pages. (Aktaran: Dinçtürk 2007).

Worlds Most Vandalized Tourist Attractions.

<http://www.ottawasun.com/2013/10/10/worlds-most-vandalized-tourist-attractions>

[erişim tarihi: 26.11.2014].

Yıldırım, Aysel. (2000). *Kamusal Alanlarda Vandalizm*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.